

Spomienka učiteľa z poľského pohraničia

MARTIN LACKO

RECOLLECTIONS OF A TEACHER FROM THE POLISH BORDERLAND by Martin Lacko

*

DIE ERINNERUNGEN EINES LEHRERS AUS DEM POLNISCHEN GRENZGEBIET von Martin Lacko

*Ernest Maurer (*1917), rodák z Krompách, pôsobil po skončení Učiteľského ústavu v Spišskej Novej Vsi od roku 1940 až do 1945 v obci Gromoš (dnes Hromoš) v okrese Stará Ľubovňa. Staroľubovniansky okres, priamo susediaci s okresom Spišská Stará Ves, ktorý bol okyptený násilným poľským záborom 13 severospišských obcí roku 1920, intenzívne prežíval obdobie rozmachu za 1. SR, keď bola integrita Spiša obnovená. Po skončení vojny v roku 1945 však obnovený poľský štát vyhnal z tohto územia všetkých slovenských učiteľov a voči Slovákom rozpútal teror. Po vojne pôsobil v Hniezdom a od roku 1947 v Ochodnici na Kysuciach. Maurer si takto spomínal na roky svojej učiteľskej mladosti:*

Ja som Spišiak a Spišiaci vždy vedeli po nemecky aj maďarsky – Kežmarok, Stará Ľubovňa, Gelnica – tu sa vždy pekne nažívalo... Tiež Nemcom máme za čo ďakovať, lebo oni nás vždycky jednak po kultúrnej a jednak po priemyselnej stránke dvíhali, tiež ako baníci.

Čo sa týka bývalej ČSR, tam boli pre mňa „pamätnými“ roky 1929-1932, kedy bola najväčšia bieda, kríza, kedy môj otec – dovedty technický kreslič v Kovohutách Krompachy – bol bez práce a dostal 20 korún „podporu“. Neskôr sa to ale už zlepšilo. Po rozbití republiky a po vzniku Slovenského štátu sa, musím povedať, situácia konsolidovala. Aj napriek tomu, že boli vojnové roky, žilo sa pomerne kľudne, až do povstania. Zlepšila sa aj hospodárska situácia. Aj keď, osobne musím povedať, že z toho vyhánania Čechov som nadšený nebol... Radšej by som bol, keby Československá republika ostala, lebo ja som bol vyznavač Štefánika a Masaryka. Vždycky som si vrazil: Nie je nič krajšie, ako keď dokážu žiť spolu dva národy! S českými učiteľmi som mal dobré skúsenosti, veľmi dobre nás učili... To bola moja skúsenosť – za druhých hovoriť nemôžem. Z internátu Učiteľského ústavu zas boli niektorí – viedol ich profesor Cyril Vančo – tí zas vystrájali, vyvádžali, rozbíjali okná atď. – jednoducho na spôsob protičeskej propagandy... Ale opakujem – po ekonomickej stránke sa za slovenského štátu polepšilo a to bolo podstatné, takže samozrejme, každý bol spokojný... A stúpila samozrejme do človeka hrdosť, povedomie, že máme svoj štát... V roku 1939, po poľskej vojne, boli ľudia šťastní, že sa nám vrátili územia – aj u tamých bolo nadšenie, že sa môžu vrátiť

k Slovensku. Aj my učители sme si držali za povinnosť pôsobiť pekne na týchto našich ľuďoch, ktorí sa vrátili k nám. Vždycky sme mali na mysli: „Vy ste boli ukrivdení“ – lebo ten plebiscit v roku 1920 nebol a oni boli nasilu odlúčení. Takže my sme im mali túto krivdu akoby vynahradiť. (A mnohí vďační žiaci mi doteraz píšu...) Žiaľ, v roku 1945 sa tie poľsko-slovenské vzťahy vyostřili tak, že sme sa museli z tohto územia my Slováci vypratať... V roku 1945 som si do zápisníku napísal:

*„Rieka Bialka hučí-volá... Ešte stále čaká
13 hornospíškých obcí na odčinenie krivdy z roku 1920,
kedy proti vôli ľudu bol severný Spiš pripojený k Poľsku...
Už mesiace trpí 95% obyvateľstva – Slovákov tohto kraja
pre svoje presvedčenie – slovenské cítenie...
Teror banditov a egoisticky zmyšľajúcich politických nespokojencov
niektorých obcí, ťažiacich z terajšieho stavu,
časté krádeže potravín, kráv, ošípaných, šatstva,
zobúvania na hradskej, ohováranie, údery milicistov kolbami, vyhrážanie
atď...
Nie sú to výmysly lež 100% zistené faktá...
Orava krvácala, Spiš ešte mlčky znáša...
Dobrovoľné podpisové akcie ešte vo februári za pripojenie k ČSR,
prehlásenie vôle ľudu pred vysokými vojenskými dôstojníkmi Červenej
armády,
účasť mládenčov týchto obcí na národnom povstaní,
ich útek pre prenasledovanie poza hranice do ČSR,
sú čiastočnými dôkazmi vernosti tohto ľudu k ČSR...
Keď však mnohí povedia: Ved' tí tam predsa sú Poliaci – lebo vraj poľsky
hovoria –
tým len toľko: Chodte medzi Hornospíšiakov a presvedčíte sa!
Stovky zdravých mladíkov a dievčat čakajú prinavrátene k slovenskej
zemi,
aby mohli svojimi silami prispieť pri znovuvýstavbe spoločného domova
Čechov a Slovákov... Obyvatelia sporného územia čakajú spravodlivé
riešenie
a veria v možnosť slobodne prejaviť pred svetom vôľu ľudu;
veria že bude v trinástich obciach plebiscit...“*

Takže toto bolo to podstatné, čo tamojší ľudia čakali – plebiscit... Ale nakoniec k nemu nedošlo, lebo vravím, my, päťdesiat učители sme sa museli

vypratať. 9. septembra 1945 som sa vrátil do rodnej obce. Bolo nám ľúto, keď sme videli, čo vystrájajú Poliaci proti Slovákom...

Ani z povstania som sa ja osobne nejako netešil. Z našej vzdialenejšej rodiny totiž zastrelili partizáni v Liptovskom Michale kňaza Martina Martinkoviča. Partizáni... Takže aj toto do istej miery na mňa zapôsobilo na mňa, že predsa čosi vystrájajú. Ani po fronte to nebolo o moc lepšie – na jednej strane sa oslavovala sloboda, koniec vojny – na druhej strane NKVD odvliekalo ľudí... To znamená – žalovali jeden na druhého, udávali sa... Takže aj z Rusov bol strach...